Pielikums Nr.13.4.

Papildinformācija par valsts pārvaldi bērnu aizsardzības jomā ārvalstīs (Igaunija, Zviedrija, Vācija)

Papildus informācija par Igaunijas pieredzi

Valsts pārvalde bērnu aizsardzības jomā

Igaunijā bērnu aizsardzības jomas pārvaldība organizēta 3 līmeņos: likumdevējs un bērnu aizsardzības politikas veidotājs ir valdība un Sociālo lietu ministrija, savukārt politikas īstenotāji ir Sociālās apdrošināšanas pārvalde, kas uzrauga sistēmas darbu un vietējās pašvaldības.

Sociālās apdrošināšanas pārvaldes uzdevums ir īstenot valsts bērnu aizsardzības politiku, nodrošināt valsts stratēģiju izpildi un koordinēt starpnozaru sadarbību un profilaksi bērnu aizsardzības jomā. Funkcijas :

- atbalsts un konsultācijas pašvaldībām sarežģītākos individuālos gadījumos un to risināšana,
- adopcijas lietas, audžuģimeņu sagatavošana un atbilstības novērtēšana,
- bērnu aizsardzības apzināšanās kampaņu organizēšana,
- palīdzības tālrunis bērniem,
- atbalsta pasākumi seksuālā vardarbībā cietušiem bērniem,
- 24/7 konsultācijas valsts un pašvaldību iestādēm, juristiem u.c. bērnu aizsardzības jomas speciālistiem,
- mācību organizēšana bērnu aizsardzības darbiniekiem,
- statistikas apkopošana u.c.

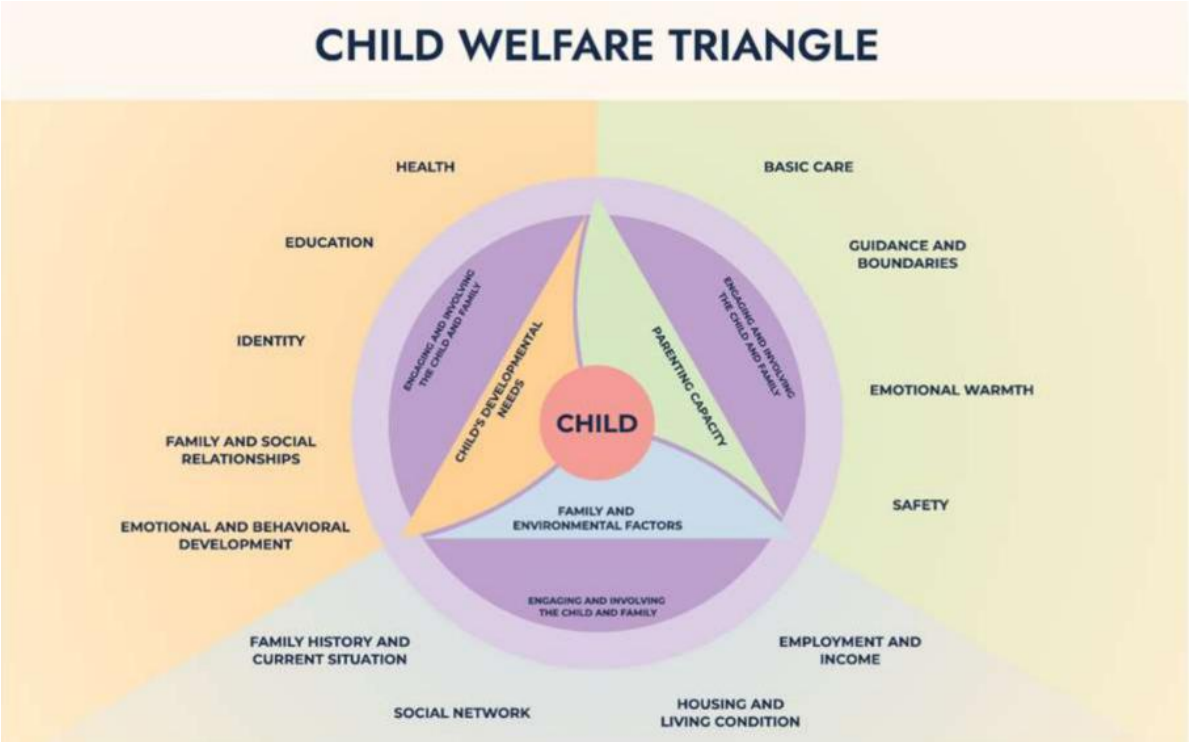
Pašvaldību uzdevumi:

- nodrošināt, ka vietējā attīstības plānā tiek ievēroti principi, kas garantē bērnu tiesības un labklājību,
- izstrādāt un īstenot programmas un projektus, kas atbalsta bērnu tiesības un labklājību,
- organizēt administratīvo uzraudzību pār iekšējo novērtēšanu ar bērnu aizsardzību saistītās iestādēs, kuras pārvalda vietējā pašvaldība,
- vākt informāciju par bērnu un ģimeņu situāciju un vajadzībām, lai radītu atbalstošu vidi bērnu attīstībai un uzlabotu bērnu, ģimeņu ar bērniem un aprūpētāju labklājību,
- uzzinot par bērnu, kam nepieciešama palīdzība, nekavējoties novērtēt bērna vajadzības un piedāvāt atbilstošus pasākumus,
- nodrošināt atbalsta pasākumus bērnam, kas ir šķirts no ģimenes, un viņa ģimenei.

Igaunijas 79 pašvaldībās kopumā strādā 284 bērnu aizsardzības jomas darbinieki. Pašvaldības piedāvāto palīdzību reglamentē Sociālās labklājības likums, kur noteikts pienākums sniegt 13 dažādus sociālos pakalpojumus.

Bērnu aizsardzības darbiniekiem ir divas procedūras, kas jāievēro:

1) nelabvēlīgā situācijā esošiem bērniem pašvaldība 10 dienu laikā lemj par statusa piešķiršanu, bērnu aizsardzības darbinieks veic novērtējumu un sastāda tālāko darbību plānu. Novērtēšanā tiek izmantoti bērna labklājības novērtēšanas rokasgrāmata un *bērna labklājības trīsstūris (skat.3.attēlu)*,
2) apdraudējuma gadījumā bērnu no ģimenes šķir nekavējoties, 72 stundu laikā tiesa lemj par vecāku tiesību pārtraukšanu.

3.attēls. Bērna labklājības trīsstūris

Katrā lietā tiek izstrādāts lietas plāns, kas ietver situācijas novērtējumu, plānotās darbības un to izpildes rezultātu novērtējumu.

Pieņemot lēmumus, kas attiecas uz bērnu, vai plānojot darbības starp dažādām alternatīvām, bērna intereses jānosaka un jāuzskata par primāro faktoru lēmumu pieņemšanas procesā.

Papildus informācija par Zviedrijas pieredzi

Valsts pārvalde bērnu aizsardzības jomā

Zviedrijā bērnu aizsardzības jomu regulē Sociālo pakalpojumu likums (*Socialtjänstlagen*[1]), kas nosaka pašvaldību atbildību par sociālajiem pakalpojumiem, tostarp bērnu un jauniešu aizsardzību. Likumā ir noteikts, ka pašvaldībām ir jānodrošina iekšējās kvalitātes vadības sistēma (*systematiskt kvalitetsarbete*), kas

[1] https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/socialtjanstlag-2025400_sfs-2025-400/

garantē sociālo pakalpojumu atbilstību normatīvo aktu prasībām un veicina nepārtrauktu darba uzlabošanu bērnu aizsardzības jomā.

Zviedrijā sociāla pakalpojuma nodrošināšana ir noteikta nacionālā līmenī vienotā metodikā bērna vajadzību holistiskai izvērtēšanai - "Uz bērnu orientēta sociālā darba prakse" (*Barns Behov i Centrum, BBIC/ICS*[2]). Līdzīgi kā Igaunijā tiek izmantots tā sauktais BBIC rīsstūris, kas analizē: bērna vajadzības, vecāku spējas un ģimenes/ vides faktorus. Metodika nosaka strukturētu izmeklēšanu, plānošanu un regulāru pārbaudi/sekošanu līdzi situācijai (vismaz reizi sešos mēnešos). Metodikas kvalitāti uzrauga Nacionālā veselības un labklājības padome (*Socialstyrelsen*[3]).

Atbildības sadalījums bērnu aizsardzības jomā nacionālajā līmenī

- Valsts līmenī: Nacionālā veselības un labklājības padome (*Socialstyrelsen*) izstrādā metodiku, nodrošina pasniedzējus, uztur bērnu tiesību aizsardzības darbinieku licencēšanas sistēmu un reģionālos BBIC tīklus, kā arī publicē metodiskos materiālus.
- Pašvaldību līmenī: 264 pašvaldības ar konstitucionāli nostiprinātu autonomiju organizē sociālos pakalpojumus un īsteno bērnu tiesību aizsardzības pasākumus. Praktisko darbu veic sociālie dienesti (*Socialtjänsten*).
- Tiesas: pieņem galīgos lēmumus par piespiedu pasākumiem, piemēram, bērna izņemšanu no ģimenes, balstoties uz sociālo dienestu izmeklēšanu un ieteikumiem.
- Bērnu Ombuds (*Ombudsman for Children*): neatkarīga institūcija, kas pārrauga bērnu tiesību ievērošanu un aizstāv bērnu intereses sabiedrībā.

Galvenie darbības principi bērnu aizsardzības jomā - vispirms tiek izmantoti brīvprātīgie risinājumi, sadarbojoties ar ģimeni; ārpušimenes aprūpi piemēro tikai tad, ja bērna drošībai vai labklājībai pastāv nopietns apdraudējums; par ārpusimenes aprūpi lēmumu pieņem tiesa, pamatojoties uz sociālo dienestu izmeklēšanas rezultātiem; ja situācija ir uzlabojusies, tad galvenais mērķis ir ģimenes atkal apvienošanās, ja tas ir droši bērnam; visos gadījumos jāievēro bērna tiesības un bērna labākās interese, nodrošinot arī bērna iesaisti lēmumu pieņemšanā.

Papildus informācija par Vācijas pieredzi

Valsts pārvalde bērnu aizsardzības jomā

Vācijā bērnu aizsardzība ir daudzu līmeņu sistēma, kas apvieno valsts, federālās zemes (*Länder*) un pašvaldību atbildības jomas. Sistēmai raksturīga cieša un strukturēta vairāku valsts iestāžu savstarpējā sadarbība.

Bērnu aizsardzības sistēmas galvenie principi Vācijā ir:

- bērna intereses ir augstākā prioritāte,
- prevencija pirms iejaukšanās – vispirms jāatbalsta ģimenes,
- sadarbība starp nozarēm – neviena iestāde viena pati nevar nodrošināt bērna drošību,

[2] https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/barn-och-unga/barn-och-unga-i-socialtjansten/barns-behov-i-centrum/
[3] https://www.socialstyrelsen.se/om-socialstyrelsen/

- līdzsvars starp vecāku tiesībām un bērna aizsardzību.

Valsts līmenī Izglītības, ģimenes, senioru, sieviešu un jaunatnes ministrija (*Bundesministerium für Bildung, Familie, Senioren, Frauen und Jugend - BMFSFJ*) nodrošina tiesisko regulējumu (likumi, politikas, valsts mēroga stratēģijas), uzrauga ANO Konvencijas par bērna tiesībām ievērošanu, finansē un koordinē valsts mēroga profilakses programmas.

Katra federālā zeme organizē savu jaunatnes labklājības sistēmu un veic šādas funkcijas:

- uzrauga pašvaldību pakalpojumus,
- nosaka federālās zemes specifiskos noteikumus un atbalsta profesionālo apmācību.

Pašvaldību līmenī tiek īstenota bērnu un jauniešu labklājības nodrošināšana:

- Jaunatnes labklājības dienesti (*Jugendämter*) ir pirmās reaģēšanas iestādes,
- atbild par profilaksi, intervenci un pakalpojumu sniegšanu bērniem un ģimenēm,
- sadarbībā ar vietējām tiesām, policiju, skolām, veselības aprūpes dienestiem un NVO.

Jaunatnes labklājības dienesta funkcijas ir:

- prevencija (atbalsts ģimenēm, agrīnās palīdzības programmas),
- bērnu labklājības risku novērtēšana,
- intervence (vajadzības gadījumā bērnu pagaidu izņemšana no ģimenēm),
- ievietošana audžuģimenēs, ārpusģimenes aprūpes centros vai terapeitiskās programmās,
- atbalsts ģimenēm, lai tās atgūtu aizbildnību, ja tas ir iespējams.

Ģimenes tiesa ir vietējās tiesas specializētā palāta, kuras funkcijas ir:

- lemt par bērnu aizgādības un aizbildnības jautājumiem,
- atļaut bērna šķiršanu no ģimenes, ja vecāki apstrīd Jaunatnes labklājības biroja lēmumu,
- iecelt aizbildņus vai aizgādņus,
- uzraudzīt adopcijas procedūras.

Policija ir pirmie reaģētāji akūtos vardarbības vai nolaidības gadījumos. Tās funkcijas ir:

- nodrošināt tūlītēju bērna drošību,
- ziņot par gadījumiem Jaunatnes labklājības dienestam un Ģimenes tiesai,
- izmeklēt kriminālpārkāpumus (seksuāla vardarbība, vardarbība).

Veselības aprūpes sistēmas (ārsti, veselības aprūpes iestādes, klīnikas) uzdevumi ir:

- atklāt vardarbības vai nolaidības pazīmes (fiziskas traumas, nepietiekams uzturs, psiholoģiskas traumas),
- ziņot par aizdomām Jaunatnes labklājības dienestam (obligāti augsta riska gadījumos),
- sniegt medicīnisko un psiholoģisko aprūpi.

Skolas un bērnudārzi. Skolotāji un audzinātāji bieži vien ir pirmie, kas pamana neatbilstošu bērna aprūpi vai aizdomas par vardarbību. Funkcijas bērnu aizsardzības jomā ir:

- novērot bērnu attīstību un labklājību,
- ziņot par aizdomām Jaunatnes labklājības dienestam (ar konfidencialitātes izņēmumiem),
- piedāvāt preventīvu atbalstu (skolas sociālais darbs, konsultācijas).

Nevalstiskās organizācijas, labdarības organizācijas un vietējās apvienības. To funkcijās bērnu aizsardzības jomā ietilpst:

- jaunatnes centru vadība, audžuģimeņu pakalpojumi, konsultācijas,
- patvēruma nodrošināšana bērniem un ģimenēm krīzes situācijās,
- atbalsts reintegrācijai ģimenēs.

Sadarbība starp iestādēm. Bērnu aizsardzība Vācijā balstās uz starpinstitucionālo sadarbību, kas notiek šādos veidos un gadījumos:

Lietu paziņošana un nodošana:

- skolas, ārsti vai policija ziņo par bažām Jaunatnes labklājības dienestam,
- Jaunatnes labklājības dienests veic riska novērtējumu,

Lietu konferences:

- Jaunatnes labklājības dienests sadarbojas ar skolām, veselības aprūpes dienestiem un NVO, lai novērtētu riskus,
- konfidencialitātes likumi ļauj dalīties ar datiem bērnu aizsardzības gadījumos.

Ģimenes tiesas iesaistīšanās:

- ja vecāki pretojas vai gadījums ir smags, Jaunatnes labklājības dienests informē Ģimenes tiesu,
- Ģimenes tiesa lemj par bērna aizbildnību, ievietošanu ārpusģimenes aprūpes iestādē vai ierobežojumiem vecākiem.

Tūlītējs apdraudējums:

- policija kopā ar Jaunatnes labklājības dienestu var steidzami izņemt bērnus no nedrošas vides. Naktī krīzes situācijā policijai ir tiesības pieņemt lēmumu un rīkoties vienpersoniski, Jaunatnes labklājības dienestu informējot nākamās dienas rītā,
- Ģimenes tiesas lēmums tiek pieņemts 24 stundu laikā.

Pēcaprūpe (*aftercare*) un reintegrācija:

- iestādes sniedz psiholoģisko, izglītojošo un sociālo atbalstu,
- ilgtermiņa reintegrācijas plānus uzrauga kopīgi.

Vācijas bērnu aizsardzības sistēma ir decentralizēta, bet juridiski standartizēta daudzu līmeņu struktūra, kurā galvenā loma ir Jaunatnes labklājības dienestam (*Jugendamt*), ko atbalsta Ģimenes tiesas, policija, veselības aprūpes dienesti, skolas un NVO, bet valsts un federālās zemes ministrijas nodrošina juridisko un finansiālo regulējumu.

Projekta ietvaros, lai noskaidrotu kompetenču un darba izpildes novērtēšanas un attīstības praksi Vācijā, tika veikta intervija ar Frankfurtes pie Mainas bērnu

aizsardzības speciālistu. Piemēram, Frankfurtē pie Mainas, ir septiņas bērnu aizsardzības komandas, kas katra specializējas konkrētā jomā.